

MARLIES MEDEMA

A portrait of a woman with dark, curly hair, looking slightly to the left. She is wearing a black dress with a prominent white lace collar. The background is a plain, light-colored wall.

# Lysbeth

ROMAN

Naar het waargebeurde verhaal van een Amsterdamse koopmansvrouw  
die voor zichzelf opkomt in een groot politiek conflict

Lysbeth

MARLIES MEDEMA

# Lysbeth

Uitgeverij Mozaïek – Utrecht

Eerste druk, april 2023

Ontwerp omslag: Bij Barbara

Lay-out binnenwerk: Gewoon Geertje

Coverbeeld © Marie Cecile Thijs

Auteursfoto: Nienke van Denderen

ISBN 978 90 239 6158 1

ISBN (e-book) 978 90 239 6159 8

NUR 301

[www.uitgeverijmozaiek.nl](http://www.uitgeverijmozaiek.nl)

© Uitgeverij Mozaïek, 2023

© Marlies Medema, 2023

Alle rechten voorbehouden

Uitgeverij Mozaïek vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

# 1

Amsterdam, februari 1617

Overall liggen scherven. De dakpannen zijn aan stukken gesmeten in de half gesmolten sneeuw. Het hout van de deur is versplinterd, alsof een leger mannen er met een bijl op heeft ingehakt. Ik doe een stap naar voren, voorbij een vrouw met een mottige bontstola en een mollige bakker met meel op zijn armen. Al dagen, weken, misschien wel maanden heb ik gevreesd dat er een ongeluk zou plaatsvinden, al wist ik niet precies hoe. Maar nu ik de feiten zie, kan ik ze nauwelijks geloven.

Het wemelt van de mensen bij dit pakhuis op de hoek van de Kromboomssloot, allemaal toegestroomd vanwege het spektakel. Straatjongens, zeelui, havenarbeiders, vrouwen met hun halsdoeken strak om hun schouders geslagen. Maar de man die ik zoek, zie ik nergens. Ik kijk opnieuw naar het dubbele pakhuis. De naam Schottenburch op de gevelsteen is beschadigd. De stoelen zijn op een grote hoop gegooid. Ik herken nog wat restanten van het podium waarop het spreekgestoelte stond. Terwijl ik naar de deur loop, worden de stemmen om me heen luider. Dreigender. Ik krimp ineen en voel me misselijk.

Twee dienaren van de schout komen naar buiten, met opgestroopte mouwen. Haastig stap ik op hen af. 'Neemt u me niet kwalijk,' zeg ik. 'Ik ben op zoek naar mijn echtgenoot. Hij heeft de bijeenkomst hier georganiseerd. Hebt u hem misschien gezien?'

Als ik de mannen wat vertwijfeld zie kijken, voeg ik eraan toe: 'Mijn naam is Lysbeth de Bisschop. Ik zoek mijn man. Koopman, midden veertig, donker haar, goedgekleed, gemiddeld postuur.'

'Ik dacht dat ik wel iets gehoord heb over een Bisschop,' aarzelt de een. 'Zonder "de" ervoor.'

‘Dat kan kloppen,’ zeg ik opgelucht. ‘Dat is mijn man. Rem Bisschop. Toevallig hebben we bij onze geboorte bijna dezelfde familienaam meegekregen.’

De jongste van de twee fluit tussen zijn tanden. ‘Als hij hier is geweest, hoop ik dat hij een veilig heenkomen heeft gezocht. Een groep omstanders heeft alle bezoekers van de bijeenkomst verjaagd.’ Hij plukt aan het begin van een snorretje. ‘U kunt beter naar huis gaan, mevrouw. Mijn baas heeft me opdracht gegeven dit pakhuis te sluiten.’

‘Hé!’ Als ik van de mannen wegloop, voel ik een hand op mijn schouder. Een in lompen geklede vrouw buigt zich naar me toe. ‘Jij daar. Ik durf te wedden dat jij ook bij die gekken hoort.’ Een tweede vrouw, met een sneeuwschep in haar hand, voegt zich bij haar. ‘Ja hoor, ik weet het zeker. Ik heb ’r gezien. Met d’r mooie kleertjes.’ De eerste vrouw neemt me van top tot teen op en spuugt voor me op de grond. ‘Jij lelijke, ketterse snol. Maak dat je hier wegkomt, anders beland je in de gracht, net als de anderen.’ Haar vriendin zwaait met haar sneeuwschep en ik deins achteruit. Ik kijk naar hun vijandige gezichten en weet dat ik hier weg moet. Nu.

‘Izebel! Inhalige, afvallige wijven als jij lusten we rauw!’ De vrouw haalt uit met de schep. Hij schampt mijn wang en beukt op mijn schouder. De vlamme pijn doet me schreeuwen. In een flits zie ik voor me hoe ik hier op de smerige keien zal vallen, vertrap zal worden onder hun voeten. Dat nooit. Voor ik op mijn knieën beland, recht ik mijn rug en hervind mijn evenwicht. Ik bal mijn vuist en haal naar haar uit, zo hard als ik kan. Het is een onhandige beweging. Haar boezem is zo goedgevuld dat mijn vuist direct terugveert. Tot mijn verrassing doet de vrouw toch een stap naar achteren. Nog voor ze een volgende aanval kan doen, zet ik het op een lopen. Goddank komen de twee vrouwen niet achter me aan. Het enige wat me achtervolgt, zijn hun scheldkanonnades.

Ik weet niet precies hoe lang ik loop, laat staan welke straten en steegen ik insla. Mijn zware rokken belemmeren mijn vaart, mijn ademhaling is hoog en onregelmatig. Alles wat ik weet, is dat ik zo ver mogelijk weg wil zijn van de menigte die zich bij het pakhuis had

verzameld als hongerige maden op het karkas van een dood dier. Op de plek waar Rem had moeten zijn. Ik betast mijn schouder, die pijnlijk klopt. De pijn is draaglijk. Mijn wang gloeit en ik herinner me hoe Rem er vanmorgen een kus op had gedrukt. Ik had amper gereageerd. Ik kon het niet.

Vanochtend hadden hij en ik elk aan een kant van het hemelbed gezeten, het nieuwe pronkstuk dat we vorig jaar hadden aangeschaft. Ik had een blik in de zilveren handspiegel geworpen die ik een paar maanden eerder van hem cadeau had gekregen. In het licht van de kaars zag ik een kleine, ronde vrouw met een rechte rug en een trotse blik in haar ogen. Mijn haren, ooit goudbruin, waren wat verbleekt, maar ondanks mijn eenenvijftig jaren vertoonde mijn huid nog weinig rimpels. Ik trok een van de schone kanten hemden over mijn hoofd en concludeerde dat het ding was gekrompen of dat mijn heupen weer wat waren gegroeid.

‘Lysbeth, je móet er gewoon bij zijn. De mensen praten erover als jij niet bij me bent. Ik ben de organisator.’ Rem stapte in zijn zwarte fluwelen kniebroek en trok zijn kousen recht.

‘Misschien moet de organisator wat vaker met zijn vrouw overleggen.’ Ik schoof met mijn voet de afgekoelde beddenpan opzij die ik voor ons slapengaan op de grond had gezet. Ik had altijd een hekel gehad aan vrouwen die tegen hun man praatten met zo’n zeurderig ondertoontje. Zeg gewoon wat je wilt, dacht ik. En trek anders je eigen plan. Maar nu klonk mijn stem precies zo. ‘Dit betekent misschien een definitieve breuk met mijn familie,’ voegde ik eraan toe.

Rem begon zijn haren te kammen. Ik keek naar zijn donkere krullen, die weigerden zich te laten temmen. Weerbarstig, net als hij. Als wij. Ik miste wat we ooit waren. Twintig jaar hadden we samen een bestaan opgebouwd, we waren vermogend, gerespecteerd en gelukkig. En nu bracht hij alles doelbewust aan het wankelen. Met de gedrevenheid die me ooit zo in hem had aangetrokken. Met de debatten die al maanden in ons huis plaatsvonden en die altijd over zaken gingen die niet voor de oren van de gevestigde orde bestemd waren.

‘Weet je nog dat we pas getrouwd waren?’ zei hij. ‘Toen stond je open voor avontuur en werkten we keihard aan hetzelfde doel. Je

geloofde dat je de wereld kon veranderen. Tegenwoordig sta je in de keuken te eten of je bent aan het mokken.’

‘Dat is niet waar,’ zei ik verontwaardigd. ‘Hoe kun je überhaupt zien waar ik me mee bezighoud als je altijd weg bent?’

‘Dat ik veel weg ben, hoort nu eenmaal bij mijn beroep. Vroeger klaagde je nooit, zelfs niet als ik weken op zee zat.’

‘Zát je maar weer eens op zee. Dat zou de zaak een stuk eenvoudiger maken.’

Hij reageerde niet en ging naar beneden, terwijl ik in de stilte van de slaapkamer naar de beddenpan bleef staren.

Die ochtend bleef ik thuis met de meisjes, terwijl Rem naar het pakhuis aan de Kromboomssloot ging, samen met honderden belangstellenden. Jongemannen, oudere vrouwen, schoolkinderen en moeders met zuigelingen. Hollanders, Duitsers, Engelsen en mensen uit de zuidelijke Nederlanden. Nadat hij de deur achter zich dicht had getrokken vlak na die goedbedoelde, plichtmatige kus, had ik de luike geopend en zag ik hem in de verte verdwijnen. Buiten had een groepje kinderen op een restant smeltende sneeuw een glijbaan gemaakt en buitelde achter elkaar aan, joelend van plezier, tot een van hen met een bons op het ijs belandde en de volgende over hem heen struikelde. Zo was het ook met deze bijeenkomst, dacht ik somber. Als er iemand zou vallen, was het Rem. En dan sleepte hij ons met zich mee.

In de natte sneeuwmurrie vlak voor mijn voeten ligt een stuk papier. Ik raap het op. Het is een tekening met een onderschrift. Grote, gotische letters die van het papier lijken te schreeuwen. Er staat geen afzender bij. Met een ruk scheur ik het in tweeën. Net als ik de twee stukken op de grond wil gooien en erop wil stampen, bedenk ik me. Ik veeg ze droog aan mijn rokken, stop ze in het beursje onder mijn mantel en loop door, langs de kade van het Damrak. Dit is de straat waar Jan woont, mijn broer. Jan, koopman en accijnsmeester, is één van de 36 mannen die zitting hebben in de vroedschap\* van de stad. Rem heeft invloed, maar Jan nog meer. Stond hij maar aan onze kant. Konden Rem en hij maar beter met elkaar overweg.



De voorkamer van Jans huis ruikt naar wildbraad, vers brood en pijpatabak. Het jonge dienstmeisje balanceert met een schaal pastei en iets wat op een duivekater\* lijkt. Jan is niet alleen. Tegenover hem aan tafel zit Reinier Pauw, die deze maand opnieuw tot een van de vier burgemeesters is verkozen.

‘Wat verschaft me de eer, beste zus?’ Jan zet zijn tanden in een kipkluijfe en legt het restant terug op zijn bord. Reinier Pauw, met zijn handen gevouwen achter zijn hoofd achterovergeleund, observeert me met de blik die ik al jaren van hem ken. Ik onderdruk een zucht. Dat ik nu juist hem hier aantref. Met een snelle beweging leg ik het gescheurde pamflet op tafel.

‘Dat is...’ Jan kauwt zijn laatste stukje vlees weg. ‘... een verdraaid lelijke tekening.’

‘Inderdaad.’ Ik doe alsof ik de spottende blik van Reinier Pauw niet zie.

‘En jij wilt verhinderen dat deze prutser zich aansluit bij het Sint-Lucasgilde\*?’ Reinier opent een zilveren tabaksdoos en klopt er wat tabak uit.

‘Ik wil mijn zorg uitspreken en voorkomen dat er nog meer ongelukken gebeuren. “Willen de arminianen preken, dan zullen wij hen steken” staat erop. Daar is geen woord Spaans bij. Hebben jullie niet gehoord wat er bij de Kromboomssloot is gebeurd?’

‘We hebben het gehoord.’ Jan nipt aan zijn wijn. ‘Als het goed is, is er inmiddels versterking gestuurd.’

‘Versterking?’ Ik druk mijn nagels in het tafelblad. ‘Dat hele pakhuis is aan mootjes gehakt. En toen ik er ging kijken, stuitte ik op een stel idioten die mij hetzelfde wilden aandoen. Wat is er met de mensen gebeurd die de bijeenkomst hebben bezocht? Ik kan mijn eigen man niet eens vinden. Vermoedelijk zit hij ergens ondergedoken.’

‘Ik heb een advies voor je, Lysbeth.’ Reinier kijkt strak voor zich uit. ‘Je man organiseert geen bijeenkomsten meer en onthoudt zich van opruiende activiteiten. Je zult zien dat je dan niets te vrezen hebt.’

‘Mijn vriend Reinier heeft gelijk.’ Jan knikt instemmend. *Mijn vriend Reinier*. Ik werp een geërgerde blik op mijn broer, die zich

altijd al graag tegen de regenten aanvlijt die het comfortabelst op het pluche zitten.

Reinier blaast een rookwolk weg. Zie ik nu iets van triomf in zijn ogen? Jan heft zijn roemer met wijn. ‘Het komt wel goed, zus. Waarschijnlijk zit je man inmiddels al rustig thuis. Het is zondag. Een dag om tot rust te komen. Wil je iets drinken?’

Als ik de deur van ons huis opendoe, hoor ik vanaf de eerste verdieping gilletjes en gegiechel van Baefje en Geertruid. Het klinkt alsof ze een kussengevecht doen. Gelukkig weten onze dochters niet wat zich aan de Kromboomssloot heeft afgespeeld. Ik loop naar Rems kantoor, tegen beter weten in hopend dat hij achter zijn bureau zit, gebogen over zijn grootboek. Maar in de ruimte tref ik alleen Hendrik, Rems inwonende kantoorknecht, die bezig is enkele papieren te ordenen. ‘Hendrik, het is zondag,’ zeg ik. ‘Je bent vrij vandaag.’

De kleine man wrijft over zijn sikje. Met zijn spitse gezicht heeft hij iets weg van een bedrijvige muis. ‘Ik ben bij het pakhuis wezen kijken, mevrouw. Daarna moest ik iets omhanden hebben. Het is... verschrikkelijk. Is uw man al terug?’

‘Wist ik maar waar hij was, Hendrik,’ zeg ik. Ik kijk naar de roemer met een opgedroogd bodempje wijn, waaruit Rem gisteravond gedronken moet hebben.

‘Ik zal voor u gaan zoeken,’ belooft de knecht. ‘Geeft u maar aan op welke plekken u verwacht dat ik hem misschien kan vinden.’

Dankbaar schrijf ik wat adressen op en geef ze aan Hendrik. ‘Ik heb uw man nog zo gewaarschuwd voor de bijeenkomst in het pakhuis,’ babbelt de knecht terwijl hij het papier in zijn buidel stopt. ‘Het is vragen om ellende.’

Ik kijk hem streng aan. ‘Hendrik, dat is jouw taak niet. Bemoei jij je nu maar met de zaken die jou en jouw werk aangaan.’

‘Mevrouw?’ Hij blijft staan en kijkt knorrig, blijkbaar in zijn wiek geschoten door mijn terechtwijzing. ‘Heeft uw man nog iets gezegd over loonsverhoging?’

Glazig kijk ik hem aan. ‘Loonsverhoging?’

‘Ja, mevrouw. Dat hebben we onlangs besproken. Ik heb het voor-

nemen... een gezin te stichten. Ik wil een huis kopen. Maar het zijn dure tijden. Ik heb een stuk grond gezien in het nieuwe stadsdeel dat de Jordaan wordt genoemd.' Als hij begint te ratelen over een zijstraat van de Bloemgracht hef ik mijn hand. 'Dank je, Hendrik. We zullen het er later over hebben. Wil je nu alsjeblieft mijn man gaan zoeken?'

De uren verstrijken en de sneeuwval buiten maakt plaats voor een grijze deken van motregen. Ik probeer mezelf af te leiden door voor de twee dienstmeiden een takenlijst te maken voor de komende week, maar ik kan me niet concentreren. Ook het lezen van een paar brieven en het opstellen van de boodschappenlijst voor een diner met een groep kooplieden brengt me niet tot rust. Zuchtend sta ik op en loop naar de keuken, waar een van de meiden bezig is een ketel te schrobben. Ik zie haar verbaasde blik als ik een tweede ketel van de haak haal en wat meel, bier en eieren pak. 'Mevrouw, dat hoeft u toch niet te doen?' zegt ze bezorgd.

'Dat klopt, maar ik wil het,' zeg ik kort, hopennd dat ik rustig word van het aroma van verse kruiden en gesmolten boter. Ik klop een beslag met bier, zoals ik vroeger ook vaak deed, en haal er bloemkool door, om beignets te bakken. Ik kook pap met boekweit voor de meisjes en denk aan het pamflet. *In de gracht. Net als de anderen. Willen de arminianen preken, dan zullen we hen steken.* Met gelijkmatige bewegingen roer ik de pollepel door de ketel, maar mijn gedachten fladderen hulpeloos rond.

Als ik boter in een ketel wil smelten voor een mosterdsaus, klingelt de bel bij de voordeur. Ik schiet uit de keuken en neem zelfs niet de tijd om mijn vette handen aan een doek af te vegen. Wanneer ik de deur open, nog voordat een van de dienstmeiden de kans heeft dit te doen, kijk ik in een gezicht dat me vaag bekend voorkomt. Het is de predikant die was uitgenodigd om vandaag in het pakhuis te spreken. De mouw van zijn mantel is gescheurd. Zijn altijd keurige kapsel is verward en op zijn voorhoofd zit een schram. Zijn ogen schieten paniekerig heen en weer.

'Meneer Sopingius,' zeg ik, en kijk over zijn schouder, in de hoop dat Rem met hem is meegekomen. 'Wat doet u hier? Is... is mijn man ook bij u?'

Sopingius schudt zijn hoofd. ‘Het... het spijt me mevrouw. Ik weet niet waar uw man is.’ Hij hijgt bij elk woord dat hij uitspreekt.

Ik staar hem aan en zoek steun tegen de muur. Mijn mond voelt opeens droog aan. ‘Maar dat kan niet. Rem is al uren weg. Wanneer hebt u hem voor het laatst gezien?’

‘Ik...’ De predikant van wie ik had begrepen dat hij zo’n vlotte prater was, zoekt wanhopig naar woorden. ‘Uw man... hij is een held. Hij heeft alles gedaan om ons te beschermen. Alstublieft, mag ik binnenkomen? De kaarsenmaker bij wie ik logeer, is nog steeds niet thuis.’

Een vlaag winterkou slaat in mijn gezicht en ik doe een stap naar achteren om de predikant binnen te laten. Om Geertruid en Baefje niet ongerust te maken, die inmiddels in de achterkamer bij het vuur zitten, wijs ik hem een stoel in de voorkamer. Ik gebaar naar de dienstmeid dat ze daar de haard moet aansteken. Zelf overhandig ik hem een roemer wijn. Dan blijf ik tegenover hem staan. Mijn hoofd bonkt van de opgekropte spanning. ‘Vertel me alstublieft wat er is gebeurd.’

Met gulzige slokken drinkt de man van de wijn en na enkele minuten krijgt hij weer een beetje kleur op zijn wangen. ‘Het begon zo veelbelovend,’ zegt hij, en hij kijkt naar het plafond, alsof hij bijstand vanuit de hemel verwacht. ‘Er waren honderden mensen. Tot die Engelsman begon te schreeuwen. Er kwamen jongeren van de straat naar binnen. Er werd met stoelen gesmeten. Het werd een chaos. Uw man heeft me naar buiten gesleurd. We werden door omstanders nageschreeuwd, met drek besmeurd, sommigen probeerden ons zelfs met knuppels te slaan. Vervolgens probeerden ze mij in de gracht te duwen. Uw man heeft...’ Ogeduldig kijk ik toe hoe Sopingius als een klein kind in snikken uitbarst.

‘Wát heeft mijn man?’ Ik grijp hem bij zijn schouders en schud hem door elkaar. ‘Waar is mijn man? Leeft hij nog? Snapt u dan niet dat ik al urenlang in spanning zit?’

Sopingius knippert met zijn waterige blauwe ogen. ‘Ik...’ stottert hij, ‘ik... ik weet het niet.’

‘Wat weet u in vredesnaam wél?!’ roep ik. Ik voel tranen achter mijn ogen branden, maar ik hou ze tegen. ‘Zeg het me. Nu. Hebben ze Rem in de gracht geduwd?’ Ik schaam me dat ik mijn woede op hem botvier, hij is immers ook een slachtoffer, maar hij is de enige die me meer kan vertellen. Als het klopt wat hij zegt, leeft Rem waarschijnlijk niet meer. Het water is ijskoud in deze tijd van het jaar. Op sommige plaatsen liggen nog restanten ijs van de afgelopen weken.

‘Uw man... hij heeft me gered,’ herhaalt de predikant. ‘Hij heeft me naar de brouwerij van een van uw familieleden gebracht. Daar heb ik een aantal uren ondergedoken gezeten. Uw man is weer weggegaan. Ik weet niet waarheen.’

Ik adem diep uit. ‘Dank u wel. Het personeel zal u wat te eten brengen. Ik ga mijn man zoeken.’

De brouwerij die Sopingius heeft genoemd, telt vijf verdiepingen en ligt op de hoek van de Geldersekaade en de Rechtboomssloot. Ik laat de klopper vallen en bonk direct daarna met mijn blote handen op de deur. Mijn tweede broer Arnt is de bedrijfsleider. Arnt is rekkelijker in zijn opvattingen dan Jan en kan ook beter met Rem overweg. Misschien heeft hij inderdaad kunnen helpen. Het blijft stil. Opnieuw rammel ik met de klopper. Ik leg mijn handen om mijn mond en roep zo hard mogelijk door het hout. ‘Arnt!’ roep ik. ‘Ben jij er?’ Misschien heeft Sopingius zich wel vergist. Waarom zou Arnt op zondag in de brouwerij aan het werk zijn? De kans is veel groter dat hij met zijn gezin thuis aan de stoofpot zit.

‘Er is daar niemand,’ klinkt een hoge stem. Uit een bovenraam in het huis van de burens hangt een jonge vrouw. ‘Als u die onruststokers zoekt: ze zijn vertrokken.’ Net als ik naar boven wil roepen welke onruststokers ze bedoelt en of ze een donkerharige man van midden veertig heeft gezien, hoor ik iemand hoesten. ‘Lysbeth?’ Ik kijk naar de deur en zie dat Arnt hem voorzichtig heeft geopend. Ooit was hij een Hercules met vuurrood haar die al zijn personeel versloeg bij het armpjedrukken. Nu zijn zijn haren bijna overal grijs en lijkt hij magerder.

‘Arnt.’ Ik omhels hem kort. ‘Ben je in orde?’

‘Kom gauw binnen.’ Hij maakt zich van me los. ‘Ik hoorde je wel kloppen, maar ik dacht dat het opnieuw relschoppers waren. Is die Sopingius veilig bij jullie thuis aangekomen?’

Ik knik.

‘Goddank,’ zegt hij. ‘Ze wilden hem in het water duwen en hem daar vervolgens doodstenigen. Gelukkig dat Rem dat heeft kunnen voorkomen. Maar die predikant kon hier niet langer blijven. Ze leken wel gek geworden en bleven maar op de deur rammen. Uiteindelijk heb ik Sopingius met een achterbuurman in een biervat via een ander huis naar buiten gerold.’

‘Is Rem hier nog?’ vraag ik. Ik kijk de brouwerij rond waar ik in de jaren voor mijn huwelijk zo vaak heb gewerkt. Enkele kaarsen verlichten de wanden waartegen de biertonnen hoog opgestapeld zijn. De zware geur van gistend bier hangt in de lucht. Het kantoortje waar ik brieven en rekeningen doornam, is even rommelig als altijd, met stapels ongeordende brieven en een inktstel dat nodig schoongemaakt moet worden. Op de hoek van het bureau staat een bord met etensresten.

‘Rem is hier even geweest,’ zegt Arnt. ‘Maar alleen om die predikant op de moutzolder achter een paar zakken graan te verstoppert. Daarna is hij meteen via de achterdeur over de schutting geklommen en vertrokken. Hij moest nog een paar anderen in veiligheid brengen. En hij wilde het pakhuis afsluiten.’

Het pakhuis afsluiten. Ik kreun. Jarenlang heb ik Rem uitgelaachen omdat hij altijd twee of zelfs drie keer de sloten van ons huis controleert. Zijn zorgvuldigheid maakt me af en toe gek. En nu heeft die hem ook nog in levensgevaar gebracht.

‘Blijkbaar is hem dat afsluiten niet gelukt.’ Ik wrijf over mijn slapen. ‘Toen ik er ging kijken, stonden de deuren wagenwijd open.’

Ik hoop dat Arnt iets geruststellends gaat zeggen, maar ik zie slechts bezorgdheid in zijn ogen. Hij aarzelt. ‘Ik wil je niet ongerust maken, maar ik heb iets gevonden,’ zegt hij dan. Hij loopt naar het kantoortje en komt terug met een modieuze mantel van fluweel en marterbont, waarvan de armstukken bestikt zijn met gouddraad. Rems mantel. ‘Een van mijn knechten vond hem aan de kade. Ik herkende het kledingstuk meteen.’

Ik kan me nog net vasthouden aan de brede tafel waar Arnt zijn klanten altijd ontvangt. ‘Waar... waar is de mantel precies gevonden?’ vraag ik toonloos.

‘Niet ver hiervandaan.’ Hij legt een hand op mijn schouder. ‘Ik hoop...’ Arnt sluit zijn ogen en mompelt iets onverstaanbaars. ‘Ik hoop dat je die mantel gauw aan Rem kunt teruggeven.’

De Oudezijds Achterburgwal, met zijn hoge smalle huizen en zijstraatjes, is even druk als altijd. Uit tegenovergestelde richting rijdt een man zijn handkar zo dicht langs me, dat de modder op mijn rok spat. Tegen een muur staat een stelletje, innig omstrengeld, zonder oog voor de buitenwereld. Zo waren Rem en ik ook, ooit. Als ik de Oude Kerk nader, waar groepen mensen naar buiten komen na de avonddienst, sla ik snel een andere straat in. In de verte zie ik de zijkapel waar we elkaar het jawoord gaven en waar Arnsts kinderen graankorrels naar ons strooiden als symbool van vruchtbaarheid. Ik duw Rems mantel in een prop tegen mijn borst, wrijf het fluweel tegen mijn neus en snuif zijn geur op. Ik denk aan de verwijtende woorden die we tegen elkaar uitspraken, voor hij wegging. Wat zei ik ook alweer tegen hem? ‘Zát je maar weer eens op zee.’ Natuurlijk meende ik dat niet. Wat als dat de laatste woorden waren? Ik verfoei mezelf om mijn sentimentele gedachten, maar alles in me schreeuwt: straks ben ik hem kwijt.

‘Zit, Gomarus!’ klinkt Baefjes hoge stem in de achterkamer. ‘Mama, kijk, onze hond kan een kunstje!’ Ze rent naar me toe en slaat haar armen om me heen, waarbij haar hoofd tot net onder mijn boezem reikt. Ik klop de natte sneeuw van me af en zie dat Sopingius in de voorkamer aan tafel in slaap is gevallen, zijn hoofd leunend op zijn armen. Hij snurkt zachtjes.

De hond trippelt naar ons toe met een leren muiltje van Baefje in zijn bek. ‘Baefje,’ zeg ik boos. ‘Dat muiltje is gloednieuw. We hebben het vorige week laten maken bij de duurste schoenmaker van de stad.’

Gomarus is zich van geen kwaad bewust en zet zijn tanden verder in het leer van Baefjes schoen. Het bruin met wit gevlekte dier sloop een paar weken geleden voor het eerst over het pad achter onze tuin.

Eerst dacht ik dat de hond het eigendom was van een van onze burens. Het was geen straathond, aan de redelijk schone rode zakdoek om zijn hals te zien, en echt mager was hij ook niet. Maar niemand kwam hem zoeken. Dat het dier bleef komen was vooral te danken aan Baefje, die hem dagelijks restjes uit de keuken toestopte. Kwispelend breidde het beest zijn territorium uit. Eerst slenterde hij naar het privaat in de achtertuin. Toen naar de keuken. En kort daarna lag de hond bij de open haard, waar hij zich tevreden achter zijn pluizige oren liet kriebelen door onze dochters.

‘Mama, ik noem hem Arminius,’ had Baefje verkondigd.

‘Ja,’ grinnikte Geertruid, die zich op een schapenvacht naast Baefje en de hond had genesteld. ‘Dan kunnen we die naam in huis nog vaker noemen dan papa al doet.’ Ze rolde met haar ogen.

‘Schaam jullie,’ zei ik. ‘En bovendien: wat moet Arminius’ weduwe wel niet denken?’

‘Dat meneer Arminius heel belangrijk voor ons is,’ pruilde Baefje, die zich met haar acht levensjaren niet bewust was van zulke gevoeligheden.

‘En nogmaals, die hond is niet van ons, Baefje,’ vervolgde ik. ‘Zodra iemand hem komt halen, gaat hij weg.’ Baefje knikte en drukte haar neus tegen die van de hond. ‘Ze komen jou niet halen, hè. Je bent mijn door God gestuurde vriend.’

‘Misschien is die hond wel een vriendín. Een teefje,’ zei ik.

‘Mam, het is een mannetje.’ Geertruid observeerde het hondentlijf.

‘Dan nog. Je noemt een hond niet naar een hoogleraar die door je vader op handen gedragen wordt.’

Geertruids ogen begonnen ondeugend te glinsteren. ‘Dan noemen we hem toch gewoon Gomarus? Dat vindt papa vast niet erg.’

Ik fronste. Geertruid, onze pientere twaalfjarige, had blijkbaar goed opgelet tijdens de gesprekken aan tafel over de ruzie tussen de twee hoogleraren Arminius en Gomarus. De ruzie die mede de oorzaak was geworden van de onrust in de stad, in het land. Van geschillen die dwars door families heen liepen. Van twisten tot in de rechtbank uitgevochten in twee kampen, die allerlei namen kregen.



Arminianen en gomaristen\*. Rekkelijken en preciezen. Remonstranten en contraremonstranten. De naam die Geertruid voor de hond gekozen had, kon worden gezien als een regelrechte provocatie. Maar voor ik kon protesteren, werd ik afgeleid door de komst van de wasvrouw. En nu heet Gomarus nog steeds Gomarus.

Als ik me van Baefje losmaak, gaat de voordeur open. In de opening staat een man met gebogen schouders, vermoeid leunend tegen de deurpost. Zijn linkeroog is blauw en bij zijn neus zit bloed.

‘Rem!’ Ik ren naar hem toe en leg mijn handen om zijn wangen, die koud aanvoelen. Ik zoek naar een schone zakdoek in mijn rokken en dep daarmee het bloed van zijn gezicht. ‘Rem, je bent het echt. Ik dacht dat je dood was.’

‘Dat dacht ik ook,’ zegt hij. Zijn stem klinkt toonloos en eindeloos ver weg. Nu zie ik dat ook zijn hand bloedt.

‘Papa! Niet verdrietig zijn.’ Baefje kijkt troostend naar hem op. ‘Jij mag Gomarus wel uitlaten, dan ben je zo weer blij.’

‘Vertel wat er is gebeurd,’ zeg ik tegen Rem als hij tegenover me zit in de achterkamer. Net als Sopingius drinkt hij zijn roemer wijn in één teug leeg.

‘Nadat ik Sopingius naar Arnts brouwerij had gebracht, ben ik samen met twee andere mannen over de schutting geklommen en via een ander huis naar buiten gegaan, waarna ik bij de Rechtboomssloot uitkwam,’ zegt hij. ‘Maar daar werden we opgewacht. We hebben een tijdje ondergedoken gezeten bij een bakker. Die man raakte in paniek toen ze dreigden zijn huis te slopen. We gingen er opnieuw vandoor en raakten elkaar tijdens onze vlucht kwijt. Drie kerels sloegen me tegen de muur en wilden me in de gracht duwen. Ik kon alleen ontkomen door mijn mantel uit te trekken. Vervolgens heb ik ondergedoken gezeten in een havenloods. Ik weet niet precies hoe lang.’ Hij zwijgt even. ‘We laten het er niet bij zitten, Lysbeth. Ik zorg ervoor dat we onze schade vergoed krijgen. Tot de laatste stoel. Zodat we het pakhuis weer kunnen inrichten.’

Als hij het woord ‘inrichten’ kiest, verdwijnt mijn opluchting en maakt plaats voor een woede. ‘Hoe haal je het in je hoofd?’ schreeuw ik. ‘Is het nog steeds niet genoeg? Ik heb je nota bene gewaarschuwd.

Maar nee hoor, jij moest zo nodig je zin doordrijven. Nou, heb je nu bereikt wat je wilde?’ De woorden rollen uit mijn mond, even snel als de tranen over mijn wangen. ‘Vandaag heb ik op straat een pamflet gevonden. Daarin stond opnieuw dat ze ons te grazen zouden nemen. Half Amsterdam praat erover, en de andere helft is bezig zijn wonden te likken. Ik schaam me voor je. Ik...’ Ik sla mijn handen voor mijn mond en loop weg, omdat Sopingius, die blijkbaar wakker is geworden, me vanuit de deuropening met open mond aanstaart.

Nadat ik me even boven heb teruggetrokken om tot mezelf te komen, is Geertruid bezig om Rems gewonde hand te verbinden. Sopingius lijkt het huis te hebben verlaten. In plaats daarvan zitten twee schepe-  
nen bij Rem aan tafel, Pieter de Vlaming en Abraham Boom. De hoofden van de mannen zijn naar elkaar gebogen, alsof zelfs hier in huis niemand mag horen wat ze te bespreken hebben. Ik loop naar de wandtafel, schenk voor mezelf een pul bier in en bestudeer heimelijk de drie vrienden die al jaren samen potas\* en hennep verhandelen tussen Amsterdam en Koningsbergen.\* Pieter en Abraham hebben een andere partij gekozen in het godsdienstconflict dan Rem, maar tot op heden slagen ze erin hun innige vriendschap in stand te houden. Hun ondernemersgeest bindt hen. Amsterdamse kooplieden zijn pragmatisch. Een steile calvinist\* en een behoudend katholiek kunnen op de beurs gebroederlijk een glas wijn of bier heffen om een financiële afspraak te bekrachtigen. Zo ging dat in de tijd van de Spaanse overheersing, en ook nu er een twaalfjarig vredesbestand met de Spanjaarden is gesloten. Ik had gedacht dat dat altijd zo zou blijven. Maar nu we als protestanten elkaar zijn gaan bestrijden, is niets meer zeker.

‘Dat pakhuis is compleet vernield,’ zegt Pieter zacht tegen Rem. ‘Het is gewoon krankzinnig.’ Pieter heeft een vooruitstekende kin en zijn huid is bedekt met ontelbaar veel sproeten. Hij kijkt weer naar mij en dan naar Geertruid. ‘Het is maar goed dat Lysbeth en je dochters er niet bij waren.’

‘Ik heb er genoeg van mee gekregen,’ bijt ik hem toe.

‘Ik weet het.’ Rem praat nog steeds tegen Pieter en Abraham en doet alsof hij mij niet hoort. ‘Jullie zullen het niet geloven, maar de

preekstoel dreef in de gracht. Een paar jongens voeren erop rond alsof het een schuitje was.’

Abraham, een man met bruine ogen en een droevige oogopslag, schudt ongelovig zijn hoofd.

‘Ik ga zo meteen met iemand naar het pakhuis om de schade te inventariseren,’ vervolgt Rem. ‘En daarna ga ik bij de schout langs. We hebben bewaking nodig als we nogmaals een samenkomst organiseren.’

‘Nogmaals?’ Pieter fronst ongelovig zijn wenkbrauwen.

‘Natuurlijk. Dank je, Geertruid.’ Rem knikt naar onze dochter, die de resterende stroken linnen tot een kleine kluwen rolt. ‘Dacht je nu echt dat we ons laten weerhouden? We mogen ervan uitgaan dat de burgemeesters de daders laten arresteren en de volgende keer een vendel\* soldaten sturen om ons te beschermen. En zo niet, dan zullen de Staten van Holland wel ingrijpen. Ik schrijf vanavond een brief naar mijn broer in Leiden, één naar de hofpredikant in Den Haag en één naar Hugo de Groot in Rotterdam.’

‘Maak je over de burgemeesters maar geen illusies. En zeker niet over Pauw. Er zijn vanmorgen in de kerk twee mannen naar hem toe gegaan om hem te waarschuwen.’ Pieter tikt met zijn vingers op tafel. ‘Ik zat achter Pauw toen ze hem kwamen roepen. Maar hij wuifde hen weg als twee lastige vliegen. Hij zei dat jullie dit over jezelf hebben afgeroepen.’

‘Pauw is niet de enige burgemeester. Er zijn er nog drie.’

‘Maar Pauw heeft de leiding.’ Terwijl de drie mannen doorpraten over de machtsverhoudingen in de stad, luister ik al niet meer. Ik ben te moe. Ik verdwijn in de keuken.

## Adembenemend portret van een koopmansvrouw

Amsterdam, 1617. Het zijn woelige tijden. De welgestelde Lysbeth de Bisschop woont met haar man Rem en twee dochters in Amsterdam. Tegen haar wil raakt ze verzeild in het grootste politieke en religieuze conflict van haar tijd. Rem is een belangrijk remonstrantenleider. Jan, de broer die haar heeft groot gebracht, is juist fel contraremonstrant. De tegenstellingen verscheuren de familie.

Als een knokploeg van contraremonstranten het huis overvalt, dreigt Lysbeth alles te verliezen. Ze zint op wraak om de machthebbers het zwijgen op te leggen. Als het stadsbestuur Rem wil oppakken voor hoogverraad, moet Lysbeth vechten voor zijn leven – en uiteindelijk ook voor dat van haarzelf.

*Lysbeth* is gebaseerd op ware gebeurtenissen uit het leven van Lysbeth Philipsdr de Bisschop en speelt zich af in de tijd van de Bestandstwisten (1609-1621).

### Over *Papieren paradijs*:

‘Beeldend, scherp en doorleefd.’ – *Nederlands Dagblad*

‘Prachtige roman over een belangrijk stuk geschiedenis.’  
– *Margriet*



© NIENKE VAN DENDEREN

**Marlies Medema** is schrijfster en content maker bij EO. Ze woont in Houten. In 2021 verscheen haar debuutroman en bestseller *Papieren paradijs*, over de boeroes in Suriname.

